

UNDP Aitā 1997 gē ē ¥Pñ¹zā aīāEPā CōPīCp aḡīCaiāē aīāEPā CōPīCpāiāēAB »AUE Uāḡāw¹zē “Jōē dēḡā CAZḡē aīā»¼Pāiāḡā aīāVū ¥āḡāḡḡēAB M¼UPEAQAVē DAiBūMāēAB «Jḡ ḡāzā aīāEPā CōPīCp ḡPāāDzā MAZā dEPūDzā DAiBūMā aīā; iāiāēAB «ḡḡUPE¼ḡāzā aīāEPā CōPīCpāiāē «ḡḡUPE¼Pā DAiBūMā aīā; U-āAZā aīā»¼PāiāēAB MAZā aīāē ōPEḡMI ḡē Czā CEāiāiāiāVpāzā aīāVū VāḡVp āPāCaiāiāzā ¥DāiāiāiāVāzē.

CvāVā ḡḡPāV ōāVāzāzḡē dēḡā SzāPā GvPāUPE¼Pā ¥DāiāiāēAB aīāEPā CōPīCpāiāzā ōāVāzā. ‘dēḡā’ JASāZā aīā»¼PāiāḡēAB M¼UPEAQAVē JAZā ¥ḡḡā«1PPE¼Pā. aīāEPā CōPīCp «Zāḡā ¥ḡā¼Pāiāē dēḡā DyōPāCāēVēD ḡUḡMāUāāzPē ¥ḡāiāV fāāVā – QāiāzāP PāDūMāVḡāVḡē Cāḡā CōPīCpāiā Sō ¥ḡāUḡMāUāāzPē ¥ḡāiāV CōPīCpāiā ¥ḡāVḡMāVḡāVḡē

F «Zāḡā ¥ḡā¼Pāiā SōāāRā ḡāzāPāzḡē dēḡā UAV CōPīCpāiā «Eā CōPīCpāV dēḡā. dēḡā CōPīCpāiā ḡāzāāC ḡēzā aīāVū Czḡā ḡāzāāC ḡēzā.

aīāEPā CōPīCp «Zāḡā ¥ḡā¼Pē PāVAVē aīāSāē – G – ōPī »AUE SḡCzāḡē “CōPīCpāiā GzāPā PāāP aḡPāiāēzā aḡDēPāiāē CōPīCpāiāzḡē dēḡā SzāPēAB GvPāPāPāPPE¼Pā CUMpāzā CāPāUḡā aḡDēPē F CāPāUḡā aḡDēPāiāē 2Pē, M¼Pāiā DḡḡEāUā ḡāDōāiā ḡāVḡḡā ḡāḡPā CEEMē ḡPāzā-āPā ḡāVḡḡā ¥ḡḡā ḡSACū ḡḡzē aīāAVāzPūMā ḡḡPPEArāē CōPīCpāiāSāzā Erā ḡPāāDāēAB M¼UPE¼Pā. Czā PāāP DyōPūē ḡSACūzā ḡUḡVāiāē Cōē dēḡā ¥ḡāēāzāVā.”

DḡḡEāUā aīāVūPāiā āS Pāāat :

DḡḡEāUPā aīāEPā CōPīCpāiā ¥PāāRāzā MAZā ḡEZPPāVzāV ḡāDzā Mmāḡē CōPīCpāiāē ¥PāāR ¥āVē aḡḡḡVzē ḡḡāQVā DḡḡEāUā aīāPēAB ḡCūāā āŌUKE CzēAB PāPāPPEAQā ōḡEāUāāzēEzā ḡā aīāAZāḡāiā ḡāā¥Dāiā.

PEāōi PzPēPāāōPḡā aīāVūGzḡEāUāzāVē :

ŌzāVḡāā PāāōPḡā SōCāzāV CzPē ḡPāēAV - āzāiāPḡVāzPā ōŌUKE UāTāiāzā GzḡEāUā CāPāUḡāēAB ḡḡḡāzḡā ēPēVē CāUḡUē VpāVē ōēāē aīāzā ḡPāPēUē zḡḡēAB ḡCūāā ḡPāā PēAZē ōŌUKE ḡāDā PāDḡḡḡḡḡPēEzē GzḡEāUā ḡDēPāiāēā āzāzUḡVāiā ḡPāPēUē Pāā aīāzā GvāzPpē Pāā UāTāiāzā GzḡEāUā «ḡḡPāV CḡVḡVā aḡPāiāUḡPē ḡzōVḡā ¥EŌ Eḡāā ōēāē ¥PāāTzā ḡḡāzēāUā zḡḡḡā GzḡEāUā ḡDēPāiāē ḡCūāzā EPāā ¥ḡḡVāiā ḡVā; PḡPē JASāzēAB VPEāJ ḡVPE Dzḡāzā SḡVēā VḡḡāPē ōŌUKE ḡPāPēUē ¥DāiāiāēAB ōzāV ḡPāḡPḡ ḡāā ḡnEPē Ewāēā PūDūMāP GvāzPpē aḡDēPē UāTāiā ō aīāVū UēḡPāiāVā GzḡEāUā MzV ḡPē JAS CāUḡā ḡāDā PāDḡḡā PāVāiā aīāRā PāVḡPūMāVāē PEāōi PzPē Pḡḡāiā SōāāUā dēāSḡāiā aīāRā PāāVzē aīāVū GzḡEāUāzā PāVzā ḡzēāiā SōāVāPāV CḡVḡVāV, UāāāTāāiāāC aīāVū PēUāJ Pā ḡḡVpāVḡVzē

PEāōi PzPē aīāEPāCōPīCp:-

aīāEPā CōPīCp ḡEZAPā (HDI) UāEēUē āēzāPūMā SUE 1990ḡPē aīāEPā CōPīCp JAS ¥ḡPPEāiāēAB ōāiā ōāQzā PāCāzPē Szā nāPē nḡPūMā MAZā ¥ḡPPEāiāēAB 2010ḡā aīāEPā CōPīCp aḡḡCaiā PēUPEArzē DḡḡEāUā aīāVū DzāāiāēAB ¥ḡḡCūāā ḡEZPūMāē Aīāāzā SzāāLē aīāRē Dzḡē 2PēPē ḡSACūzā ḡEZPā ḡā¥ēTō SzāāLūPE¼Pāhōzē F āāAZē CḡPāPPE¼Pāzā aīāzḡā ḡPḡVā zḡā ḡEZPā ōŌUKE ḡPāUēzārāV CEāPāVā ḡEZPāUḡā ḡUPEēAB FUA ḡPāEPāzā VPEPā (āēē) ḡāqāzā ḡā-ā ḡḡā ḡPūDūMā ḡEZAPā ōŌUKE ḡḡāQVā ḡā-ā ḡPūDūMā ḡEZAPūMā ¥ḡḡāē DzāāiāPē aīāVē Aīāāzā «āV ḡUḡUPE¼ḡāUā PḡPā Vpāā «āVāiāēAB aīāVē fāāēzāiā PḡPū Vpāā «āVUē ḡPāēAV ḡUḡPā¹, UḡPū Vpāā «āVāiāēAB 1980J Azā wāḡā Ewāēā PūDūMāPḡVēPāPā ḡḡTā

(m¹ai 1Aj i) zlvAA±UV^aAV^a CcPp AvG^aa C^aAEAOV^a zlvAA±UV^aAA^aAI PÉ j^oFEAZ^aAVⁱ aUk¹z¹É CAPU¹AA (Cj xi^añPi) jg^a j^o AiAEAB U¹ÉÉ¹ a¹AqA^aAUA J⁻Áe zlvAA±UV^aEAB Cz¹ Fj^o FkEt^oAV F¹u^oC¹ü¹Av¹É JAS H^oÉ¹ a¹AqA^aAUA¹Av¹É

MmÁGÉ¹ a¹AEPA C^oP¹ÉC¹ ÁZEPA¹EAB U¹ÉÉ¹ vUzAP¹EAQAUA PEÁOI PPA 19 F¹É¹AR gÁDU¹AA FÉO 11É¹ ÁIEzP¹É zDÉt gÁDU¹AA FÉO PEÁOI PPA DAZ¹z¹Á±DIAV^a P¹ÁñU¹E GvP¹Á ÁIEzP¹AIÁ Ezh¹ME PÁG¹AA (1É¹ ÁIE), o¹AUME vkÁ¹ÁEÁq¹ (5É¹ ÁIE) gÁDU¹UE o¹ÉÁ^o 1zÁUA J⁻Áe MEaU¹AA «¹PAI¹zP¹É PEÁOI PPA S^o4¹Á¹0 »AZ¹Á¹Cg¹AA CA±¹ a¹ÉzP¹ÁU¹Av¹É C¹P¹ÁE¹MAIA PÁgt¹CAZÁV, PEÁOI PPA vÉB a¹AEPA C^oP¹ÉC¹ ÁZEPA¹ e MmÁGÉ ±¹Á.30g¹Á¹0 E¹P¹ÉAB CE¹Á¹k¹ 1z¹É

a¹AEPA C^oP¹ÉC¹ MEZAPA: CT^o Ág¹MA¹AI ÉP¹ÉPEÁOI PzÁ ÁZÉÉ:

PEÁOI PzÁ JZi.r.L.AiÁ CT^o Ág¹MA¹JZi.r.L.VAV^a CcPp^aAI ÉP¹É CT^o Ág¹MA¹AI ÉÁ 15 F¹zÁÉÁ gÁDU¹AA FÉO PEÁOI PPA JZi.r.L ÉP¹É7ÉÁIA ÁIEÁ F¹qÉzAP¹EAzÉ E^oÉPEÁOI PPA vÉB a¹ÉzP¹ÁU¹v ÁIEP¹EAB PÁIA¹ÁP¹EArg¹Á¹Á PÁq¹ASg¹Av¹É

E^oÉ DVAP¹ F¹q¹AA¹ AUv¹AIÁz¹É zDÉt Ág¹vzP¹ ÉÁ PÁG¹AA¹ AV¹U vkÁ¹ÁEÁq¹ gÁDU¹AA JZi.r.L ÉP¹É PPA¹AV¹ a¹ÉzÉPAIA o¹AUME a¹ÁEg¹PAIA ÁIEÁ F¹qÉzAP¹EAzÉ E^oÉg¹q¹Á g¹ÁDU¹AA¹ ÁÁZÉ PEÁOI PzÁ ÁZEPAIA z¹ÁS^oÁV¹É PÁG¹AA gÁDzÁ JZi.r.L UÉ o¹ÉÁ^o 1z¹É PEÁOI PzÁ JZi.r.L AiÁ Cz¹g¹ ±¹Á87.13g¹Á¹É F¹ C±ÁIA^oÉ PEÁOI PPA ÁUA¹ÁPÁzÁ zÁj z¹ÁEg¹kzÉ a¹AEPA C^oP¹ÉC¹ «¹PAI¹zP¹É gÁD¹P¹Á o¹ÉZ¹NI SÁq¹P¹ÁV¹Á o¹Éq¹AA¹ CUM¹kzÉ

PEÁOI PzÁ JZi.r.L AiÁ 1991g¹P¹É ±¹Á.0.541g¹Á¹Á¹ Cz¹ 2001g¹P¹É ±¹Á.0.650P¹Áj zÉ Dz¹É¹ a¹ÁAZÉ 2006g¹P¹É Cz¹ P¹Á¹P¹ ±¹Á.0.658P¹Áj zÉ E^oÉÁ K¹j P¹ÁIA CvÁV^a a¹ÁAZUv¹AIÁzÁV¹É Ez¹ÁzÁV PEÁOI PzÁ JZi.r.L ÉÁ ÁIEÁ 2001g¹P¹É 7 Ezh¹ÁV MI ÁO 2006g¹P¹É 80¹z¹CzÉ Ez¹PÉ CEÁPA PÁgt¹UMÉAB a¹Áq¹S^oÁzÁ. MI ÁO MEZAP¹zP¹É GAmÁVg¹AA K¹j PÁIAE ÁFÁP¹AV P¹ÁP¹AI ÉÁV¹É Dz¹É PÁG¹AA gÁDzP¹É Cz¹ ±¹Á.3.89g¹Á¹0 K¹j PÁIAVz¹É vkÁ¹ÁEÁRÉP¹É Cz¹ ±¹Á.1.02g¹Á¹0 K¹j PÁIAV¹É a¹AEPA C^oP¹ÉC¹AIÁ^oÉ PEÁOI PzÁ ÁZEPAIA o¹Á¹zP¹ÉÁP¹AVP¹Á j ÁWAIÁ^oÉ

MnÉP¹É a¹AEPA C^oP¹ÉC¹ «ZÁg¹ F¹zÁV¹PAIA ÉZÁOwP¹Á ÉF¹UMÉAB «¹ÁP¹ÁV E^oÉ Z¹Á^oÁV¹É eÁU¹vP¹Á¹AI ÉP¹É 1990g¹P¹É Dg¹Á¹P¹ÁzÁ a¹AEPA C^oP¹ÉC¹ Á¹g¹CUM¹Á F¹Á uÁIAÁ EAZÁ z¹Á±Á gÁDU¹AA¹AI PÉ¹ F¹zÁ¹SÁCzÉ

DP¹ÁU¹x¹Á :

1. q¹Á.ZÁz¹ÁRgi.n.Dgi.: o¹PA¹-o¹AUA¹ (C^oP¹ÉC¹ Cz¹AIÁEUM¹Á F¹zÁzUM¹Á) F¹ÁÁGÁUA¹ PEÁq¹Á «¹, o¹Á¹.
2. AI¹ÉÁdÉÉ PÁIA¹OP¹Á¹ AIÁIEÁdÉÉ2012-13ÉÁ PEÁOI PÁ DyOP¹Á k¹ÁÁPÉ AV¹ÁU ÁAT¹PÁ E⁻ÁSE PEÁOI PÁ
3. q¹Á.ZÁz¹ÁRgi.n.Dgi. : PEÁOI PÁ dÉU¹ÁtW 2011, F¹ÁÁGÁUA¹ PEÁq¹Á «¹, o¹Á¹.